

LINA ŠULCIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva
Vytautas Magnus University, Lithuania

KRIKŠČIONIŠKO TIKĖJIMO TIESOS PAŽINIMO SĄLYGOS PAGAL KIRILO JERUZALIEČIO KATECHEZES

Knowledge Conditions of the Truth of Christian Faith According
to the Catechetical Lectures of Cyril of Jerusalem

SUMMARY

The article researches and considers the Catechetical Lectures attributed to Cyril of Jerusalem in the light of the problem of knowledge of the truth of Christian faith. Features of this knowledge in the Catechetical Lectures are being analyzed. The analysis reveals that a person's ontological transformation in the Baptism is the condition for knowledge of the truth of the faith. The main factor of the process is God but human efforts are indispensable as well. The Catechetical Lectures treat them as a prerequisite although insufficient condition for this transformation.

SANTRAUKA

Straipsnyje tyrinėjamos Kirilui Jeruzaliečiui priskiriamos katechezės ir svarstoma krikščioniško tikėjimo tiesos pažinimo problema. Analizuojami šio pažinimo bruožai katechezėse ir atskleidžiama, kad tikėjimo tiesos pažinimo sąlyga yra ontologinis asmens virsmas Krikšto metu. Pagrindinis šio proceso veiksnys yra Dievas, tačiau žmogaus pastangos būtinos. Katechezėse jos laikomos būtina, nors ir nepakankama, šio virsmo sąlyga.

ĮVADAS

Popiežius Benediktas XVI enciklikoje „Spe salvi“ krikščioniško tikėjimo tiesą apibrėžia kaip turinčią du dėmenis: ji esanti ne tik „informacinė“, bet ir „performatyvi“, kitaip tariant, ji yra ne tik tai, ką galima pažinti, bet sykiu tai, kas

RAKTAŽODŽIAI: krikščioniško tikėjimo tiesa, pažinimas, Kirilo Jeruzaliečio katechezės, krikštas.

KEY WORDS: truth of Christian faith, knowledge, catechetical lectures of Cyril of Jerusalem, baptism.

duoda pradžią faktams ir keičia gyvenimą (Popiežius Benediktas XVI 2007: 4). Šių dėmenų išskyrimas gali padėti paaiškinti reiškinį, kurį išgyvena krikščionys, patiriantys atotrūkį tarp tikėjimo tiesos žinojimo ir gyvenimo ja, kai gyvas belieka informacinis šios tiesos dėmuo. Čia kalbama ne tiek apie silpną žmogaus prigimtį, kuri ne visada pajėgi gyventi pagal idealo principus. Turima galvoje vidinio gyvenimo situacija, kai protu supranti, kad tikėjimo tiesa svarbi – ji apie tavo gyvenimą ir išganyimą, – bet esi jai kurčias ir aklas, tarsi ji tavęs neliečtų. Tokia tiesa nėra performatyvi.

Kad krikščioniško tikėjimo tiesa taptu tuo, kas ji yra, – tiesa, ji turi turėti abu dėmenis. Nepakanka ją (su)žinoti. Ji kaip informacija neturi prasmės. Todėl jos pažinimas negali būti prilygintas informacijos suvokimui. Jis kelia tam tikrus reikalavimus.

Šiuo požiūriu vertingas pamokas mums paliko IV a. datuojami Jeruzalės vyskupui Kirilui Jeruzaliečiui priskiriami katechetiniai mokymai ir mistagoginės katechezės¹. Šiuose tekstuose ne tik suvokiamas krikščioniškos tiesos „performatyvumas“, bet ir pateikiama savita ir reikli jos pažinimo disciplina.

1. KRIKŠČIONIŠKO TIKĖJIMO TIESOS PAŽINIMO „TIKROVĖ“

Jau Įvadinės katechezės pradžioje įspėjama, kokio santykio su krikščioniško tikėjimo tiesa negali būti ir koks jis turi būti. Negali būti smalsavimo ir laikysenos „eisiu pasižiūrėsiu, kad žinočiau, kas pas juos vyksta“ (Įvad. Kat., 2²; taip pat Kat. 11, 12³). Anot Kirilo, į šį pažinimą gali žengti tik Dievo valia pašauktieji, – jis paaiškina, – būtent tie, kurie tikrai Jo trokšta (Įvad. Kat., 1). Savo įspėjimą jis plėtoja interpretuodamas Evangelijos vestuvių puotos palyginimą (Mt 22, 1–14):

Įsigeidė vienas žmogus sužinoti, kas vyksta vestuvėse <...>. Jaunikiui leidus atėjo nepadariai apsirengęs, prigulė pusiausėda ir ėmė valgyti. Pamatęs, kad visi apsilvilkę baltais apdarais, jis turėjo persirengti, tačiau valgydamas tą patį maistą, kaip kiti, nebuvo apsilvilkęs kaip jie ir turėjo kitokius ketinimus negu jie. Jaunikis buvo dosnus, tačiau reiklus. Eidamas pro kiekvieną iš prigulusių ir visus apžiūrinėdamas (norėjo, kad pas jį sve-

čiuotųsi ne drapanomis, o prabangiais rūbais pasipuošę) pamatė atėjusį be vestuvinio rūbo ir tarė jam: „Bičiuli! Kaip čia įėjai neturėdamas vestuvinio drabužio? Kaip atro dai? Kokia tavo sąžinė? Sakykim, prievaidzas tavęs nesustabdė dėl kvietusio į puotą dosnumo, sakykim, nežin ojai, kaip apsirengus dera atvykti. Tačiau atėjęs pamatei švytinčius prigulusių rūbus, ar nederėjo iš to pasimokyti, laiku atėjus laiku išėiti? Dabar tu įžengei ne laiku, ne laiku ir išvytas būsi.“ Ir jaunikis įsako tarnams: „Suriškite jam kojas, kurios drįso čia įžengti, rankas, nemokėjusias jo apvilkti šviesiu drabužiu, ir išmeskite jį į tamsybes, nes jis nevertas vestuvių žibintų.“ Ar matai kas jam nutiko? Saugokis šito ir tu (Įvad. Kat., 3).

Anot Kirilo, tikėjimo tiesos tikrovė panaši į Evangelijoje aprašytą vestuvių pokylį, kuris svečiui nesuteikia galimybės būti tik stebėtoju: „Nori matyti, bet ar nemanai, kad esi matomas? Tau atrodo, kad pažįsti, kas vyksta, o ar Dievas tavo širdies nepažįsta?“ (Įvad. Kat., 2). Jei

netenkinį „dalyvavimo puotoje“ sąlygų, joje būti rizikinga. Ir be tinkamo pasirengimo tikėjimo tiesos pažinti nepavyks.

Įprasta pažinimo samprata čia byra į šipulius. Pažinti ir būti pažintam, pažinti ir būti veikiamam čia yra tas pat. Ižengęs į šią erdvę tampa poveikio objektu. Beje, tai būtina pažinimo sąlyga – jis įmanomas tik kai Dievas ima veikti „iš vidaus“:

[V]adinaisi katechumenu ir buvai mokomas iš išorės. Klausei <...> slėpinių ir jų nesupratai, klausei Dieviškojo Rašto ir nesuvokei jo gelmės. Dabar mokymas tariamas ne išorėje, o į tave. Nes tavyje apgyvendinta dvasia tveria iš tavo proto Dievo šventovę. Kai išgirsi, kas parašyta apie slėpinius, suprasi, ko nežinojai (Įvad. Kat., 6).

Be to, šio pažinimo erdvėje pažinti ir kautis yra tas pats – ji panaši į karinių pratybų lauką. Esi ruošiamas Didžiojo Karaliaus kariuomenei (Kat. 3, 2). „Ginklai paruošti, dvasinis kalavijas juo labiau pasirengęs. Todėl tau gera valia derėtų pakelti dešinę ir kovoti Viešpaties kovą, kad įveiktum priešininkų jėgas“ (Įvad. Kat., 10). Apdovanotas malone tu gauni iš Jėzaus jėgos kautis su priešais (Kat. 3, 9), dvasinį ginklą (Kat. 1, 4), tampi kariu. Kautis su kuo? Pirmiausia su didžiausiu priešu – piktuoju. Juk kyli keliu, vedančiu pas Dievą, o piktojo tikslas – tau sukliudyti⁴. Gauni ginklus kovai ne tik su juo, bet ir su eretikais, judėjais, samariečiais

bei pagonimis. Savita Kirilo katechezių leksika – galimybė tapti išdaviku, savų ištikimųjų ir svetimų-pašalinių perskyros – taip pat siejasi su kario laikysena ir kovos tikrove (Įvad. Kat., 12). Pasirengimo kelionę vainikuoja Krikštas, per kurį neofitas virsta tikru kariūnu, apdovanotu dvasine jėga, keliančia siaubą piktajam⁵.

Tokia terminija būdinga labiau dramai, negu pažinimo proceso aprašui. Tačiau ji rodo, kad susiduriame su ypatingu pažinimu, kuris viršija juslėmis patiriamos ir protu suvokiamos tikrovės ribas. Čia kiti pažinimo dėsniai. Jie nėra grįsti vienakrypte subjekto-objekto perskyra: pažinimo subjektas čia neturi arbitro statuso „objekto“ atžvilgiu ir nekontroliuoja pažinimo proceso – jis negali konstruoti pažinimo sąlygų, jo organizuoti ir modeliuoti, „priversti“ pažinimo „objektą“ „atsiverti“. Tikėjimo tiesos pažinimo tikrovė yra asmeninio santykio su Dievu erdvė. Be to, ji atvira aiškiai nesuvokiamoms asmeninės prigimties būtybėms, kurių neigiamas poveikis taip pat turi įtakos pažinimui. Pažinti čia reiškia ne tiek suprasti ar išsiaiškinti, tai reiškia veikiau būti pažintam ir veikiamam, taip pat veikti ir kautis. Čia ižengęs ir „nenusimetęs“ įprasto, kasdienio savo prigimties „drabužio“, pažinti negali. Privalai „apsivilkti vestuviniu drabužiu“.

Tačiau ką tai reiškia? Kokios yra „dalyvavimo puotoje“ sąlygos?

2. BŪTINOS IR PAKANKAMOS KRIKŠČIONIŠKO TIKĖJIMO TIESOS PAŽINIMO SĄLYGOS

Šis klausimas gnoseologinį tyrimą kreipia į tikėjimo tiesos pažinimo ontologinių pagrindų analizę. Ir nors, kaip

teigia Kristianas Akselbergas, Kirilas šios problemos „ontologinės artikuliacijos“ nepateikia (Akselberg 2017: 3–61), vis

dėlo jo tekstuose galima rasti tam tikrus raktinius principus ar elementus, nors pateiktus savita leksika, dažnai metaforine forma, ir pamėginti tokią „artikuliaciją“ rekonstruoti.

2.1. Ontologinis žmogaus virsmas Krikšto metu

Antrojoje mistagoginėje katechezėje Kirilas atskleidžia neofitams Krikšto tikrovę. Katechezės pradžioje jis sako komentuosiąs apaštalo Pauliaus laiško romiečiams fragmentą, kuriame Krikštas laikomas dalyvavimu Dievo Sūnaus mirties ir prisikėlimo slėpinyje (Rom 6, 3–11). Matyti, kad Kirilas remiasi gana anksti Bažnyčios tradicija tapusiu šiame Laiške ir dviejose Evangelijose (Mk 10, 38, 39 ir Lk 12, 50) esančiu Krikšto susiejimu su Jėzaus Kristaus kankinyste, mirtimi ir prisikėlimu: tai esąs ėjimas Jo kryžiaus keliu, dalyvavimas Jo mirtyje ir prisikėlimas kartu su Juo (Архиепископ Георгий 2009: 186).

Toliau katechezėje aiškinama, kas neofitams nutiko Krikšto metu. Jie nusiivilko drabužius – taigi „senąjį žmogų su jo darbais“ – ir tapo „nuogi, panašūs į apnuogintą ant kryžiaus Kristų, savo nuogumu nuginklavusį kunigaikštystes ir valdžias“ ir ant kryžiaus švenčiantį pergalę (Mist. Kat. 2, 2⁶). Po to jie buvo patepti užkeikimo aliejumi nuo viršugalvio iki pėdų ir tapo „gerojo alyvmedžio, Jėzaus Kristaus, dalininkais“ (Mist. Kat. 2, 3). Tada jie buvo nuvesti į Krikšto vietą – „taip Kristus nuo kryžiaus buvo nuneštas į kapą“. Jie tris kartus paniro į vandenį, šiuo ženklų vaizduodami Kristaus buvimą kape: ir „Gelbėtojas tris dienas ir tris naktis praleido žemės širdyje“ (Mist. Kat. 2, 4).

Taigi per Krikšto apeigas inicijuojamas asmuo atkartojo svarbiausius dieviškosios istorijos įvykius. Tačiau Kristus kentėjo ir mirė iš tikrųjų, o krikštijamasis nei kenčia, nei miršta, nei prisikelia. Jis tik vaizduoja šiuos įvykius. Argi to pakanka? Kirilas atsako:

O keistas ir nuostabus dalykas! Mes mirėme ne iš tiesų, buvome palaidoti ne iš tiesų, juolab nukryžiuoti prisikėlėme ne iš tiesų, – tai tebuvo paveiklo vaizdavimas, bet išgelbėti buvome iš tiesų. Kristus buvo nukryžiuotas iš tiesų, palaidotas iš tiesų ir prisikėlė iš tiesų: ir visa tai per malonę Jis davė mums, kad vaizduodami Jo kančias gautume tikrą išgelbėjimą. O nesuvokiama meile žmogui! Kristus ištiesė savo tyriausias rankas ir kojas perkalti vinimis ir kentėjo, o man, nors nevargau ir nekentėjau, jis dovanoja išgelbėjimą tik todėl, kad vaizdavau Jo kančią (Mist. Kat. 2, 5).

Kirilas ypač dėmesingas apaštalo minčiai Rom 6, 5⁷: „Gera pasakyta – „suauge“ (σύνφυτοι), nes <...> pakrikštyti jo mirtyje mes tapome su juo suauge“ (Mist. Kat. 2, 7). Žmogus tik vaizduoja dieviškus įvykius, bet tuo metu Dievo malone suauga su Kristumi.

Taigi per Krikštą vyksta radikalus, tikrai mirčiai ir tikram gimimui prilygstantis procesas. Kirilas sako neofitams: „Tuo metu jūs ir mirėte, ir gimėte“, „įvyko ir viena, ir kita“, „vanduo jums buvo ir karstas, ir motina“ (Mist. Kat. 2, 4).

Tačiau Laiško romiečiams fragmente Krikšto slėpinys siejamas su mirtimi nuodėmei ir prisikėlimu iš nuodėmės. Šią mintį kartoja ir Kirilas. Įvadinėje katechezėje jis kreipiasi į katechumeną: „[T]au teks ir numirti, ir prisikelti. Girdėjai apaštalą sakant „mirę nuodėmei, o gyvi tiesai“. Numirk nuodėmei ir gyvenk tiesai;

nuo šios dienos jai gyvenk“ (Įvad. Kat., 5). O trečiame katechetiniame mokyme jis aiškina Krikšto slėpinį biblinę jūros siaubūno Leviatano metaforą susiedamas su Jėzaus krikštu Jordane. Jėzus nužengęs į Jordano vandenį, surišęs galiūną ir taip sustabdęs mirties veikimą: „Krikštas atbukina mirties geluonį.“ Todėl kai nuodėmingas ir dėl to negyvas žmogus žengias į vandenį, baisusis siaubūnas nebegalys jo praryti ir žmogus iškyląs iš vandens atgijęs (Kat. 3, 8–9).

Tokia mirties ir prisikėlimo terminų vartoseną kalba apie moralinį žmogaus virsmą: Krikštas panaikina nuodėmes ir gražina žmogui tyrą, nesuteptą prigimties būklę, pirminę jo prigimties „kokybę“. Tačiau mistagoginėje katechezėje Kirilas paneigia tokią interpretaciją: „Tenemano niekas, kad Krikštas yra tik nuodėmių palikimo malonė, koks buvo Jono krikštas. Jis yra ir įsūnijimo malonė“ (Mist. Kat. 2, 6).

Per Krikštą žmogus tampa Dievo įsūniu. Tai nėra žmogaus prigimties ištobulinimas: „įsūnystę tu turi ne dėl savo prigimties“ (Kat. 3, 10, ta pati mintis Kat. 7, 8, 10). Tai daugiau, negu apima žmogaus prigimties potencialas. Atkartodamas apaštalo Pauliaus mintį (Rom 8, 15–17), prigimtinę mūsų būklę Kirilas vadina vergiška. Tačiau Dangaus Tėvo malone per Sūnų ir Šventąją Dvasią esame įsūnijami (Kat. 7, 7, ta pati mintis Kat. 11, 4)⁸ ir „pervedami iš vergystės į įsūnystės būklę“ (Kat. 7, 7).

Jau katechetiniuose mokymuose Kirilas ne kartą kalba apie įsūnijimą (Įvad. Kat., 16, Kat. 1, 2, Kat. 3, 10, Kat. 7, 7, 8, 10, 13, 14, Kat. 11, 9). Pasak jo, sūnystė gali būti trejopa. Galima tapti sūnumi per mokymą⁹, pavyzdžiui, Pauliaus mokinys nėra jo „sūnus iš prigimties, bet

tapo jo sūnumi jo mokomas“. Galima būti sūnumi iš prigimties, kaip Jėzus, tikras Dievas, gimęs iš Tėvo, tikrojo Dievo. Galiausiai galima tapti sūnumi per malonę – tai katechumenų kelias. Per Krikšto malonę jie tampa Dievo įsūniais (Kat. 11, 9). Ant jų nužengia Šventoji Dvasia. Ji „paženklina sielas“ (Kat. 16, 24), deda ant jų Savo dievišką „antspaudą“ (Įvad. Kat., 17, Kat. 3, 2, Kat. 4, 16, Kat. 17, 35), krikštijamieji tampa Jos pateptaisiais ir panašūs į Ją. Kirilas rašo: tada „viskas jumyse gražu“ (Mist. Kat. 3, 1). Dangaus Tėvo malone jie tampa amžinojo gyvenimo paveldėtojai (Kat. 4, 32). Krikšto galybe perkeistą sielą Kirilas vadina dieviškojo Valdovo seserimi, kuris nuima nuo sielos visą jos neteisumą, nuvalo visus nešvarumus ir taria: „Ak, kokia tu graži, mano mylimoji, ak, kokia esi graži“ (Kat. 3, 12).

Mokslinė mintis nepajėgi eiti kartu su tokiu diskursu, jai per toli: tokią kalbėseną ji linkusi laikyti nebent estetinę vertę turinčiomis metaforomis. Vis dėlto jis yra nuoroda į gerokai radikalesnę negu moralinio pobūdžio žmogaus virsmą. Kirilas kalba apie ontologinį žmogaus perkeitimą, ontologinę transformaciją, kuri vyksta Krikšto metu ir negali būti įgyvendinta paties žmogaus pastangomis. Ji yra dieviškojo veikimo padarinys¹⁰.

Pasak Akselbergo, Kirilo Jeruzaliečio katechezėse Krikštas laikomas „radikaliu ontologiniu pokyčiu“ (Akselberg 2017: 7–157), „inicijacija į naują ir ontologiškai skirtingą gyvenimo kelią“ (Akselberg 2017: 7–162), „tikru lūžiu su praeitimi ir nauja pradžia“ (Akselberg 2017: 7–165). Tuo metu miršta senasis žmogus ir gimta naujasis (Akselberg 2017: 3–61). Anot Akselbergo, tai radikalus perėjimas iš vienos ontologinės tikrovės į kitą (Ak-

selberg 2017: 7–160): „asmuo pereina iš vienos bendruomenės į kitą, ontologiškai kitokią nei ta, kurioje buvo iki šiol“ (Akselberg 2017: 2–30), jis įžengia į mistinį Kristaus kūną – Bažnyčia, narystė kurioje, pasak Akselbergo, Kirilui yra ontologinė (Akselberg 2017: iv, viii, 2–14) ir reiškia mistinį dalyvavimą Bažnyčios gyvenime (Akselberg 2017: viii).

Pritariant Akselbergui, jo išvalgą tikrų iliustruoti Kirilo mintimi, esą Krikšto galia žmogus įgyja naują tapatybę, kurią ženklina naujas – ištikimojo – vardas (Kat. 1, 4). Kirilas sako neofitui: „Jei Dievas vadinamas ištikimu, ir tu gauni šį vardą“ (Kat. 5, 1). Iki šiol neofitas perėjo dvi parengiamąsias pakopas ir turėjo atitinkamus vardus. Pirmoje pakopoje jis buvo katechumenu, t. y. „žodžio klausytoju“¹¹. Katechumenai dar laikomi „pašaliniais“, nes jie tik klauso. Jei pradeda ruoštis Krikštui, jie įžengia į antrąją pakopą, jų vardai surašomi¹², ir jie tampa „apšviečiamaisiais“, arba „vienos motinos sūnumis ir dukromis“ (Įvad. Kat., 13), taigi – jau savi. Paskutinė, aukščiausia pakopa yra „ištikimųjų“, arba „tikinčiųjų“. Čia neofitas priima „Kristaus vardą ir dieviškumo galią“ (Įvad. Kat., 15). Jis „gauna didį kilnumą“ (Kat. 5, 1) ir yra „įsodinamas į dvasinį rojų“ (Kat. 1, 4).

2.2. Būtina ontologinio virsmo sąlyga

Būtent Krikšto metu vykstantis ontologinis žmogaus virsmas įgalina jį pažinti tikėjimo tiesą. Neofitas gali pažinti tobulai – „pagal savo Kūrėjo paveikslą“¹³:

Kaip buvusiam tamsoje žmogui saulės šviesa staiga nušviečia kūno akis ir jis

aiškiai pamato, ko nematė, taip apšviečiama ir siela žmogaus, kuris Šventosios Dvasios dėka tapo vertu ir mato virš to, kas žmogiška, – net tai, ko nepažįsta. Kūnu jis yra žemėje, bet jo siela skverbiasi į dausas. Jis kaip Izaijas regi Viešpatį, sėdintį aukštame ir didingame soste, kaip Ezekielis – sėdintį ant kerubų, kaip Danielius – miriadų miriadus ir tūkstančių tūkstančius. Mažas žmogus regi pasaulio pradžią, pabaigą ir laikų vidurį, karalių kaitą, žino, ko nežinojo, nes su juo – Nušviečiantis tiesą. Žmogus apsuptas sienų, bet jo pažinimo galia siekia toli, mato net kitų [žmonių] poelgius (Kat. 16, 16).

Tokį pažinimą, pasak Kirilo, turėjo apaštalas Petras, kai suprato Ananijaus ir jo žmonos Sapfyros melą (Apd 5), pranašas Elizejus, kai atskleidė savo tarno Gehazio klastą (2 Kar 5, 19–27), pranašas Izaijas, beveik prieš tūkstantį metų numatęs Siono žlugimą (Iz 1, 8), ir pranašas, numatęs, kad „Sionas taps ariamu lauku“ (Mch 3, 12) (Kat. 16, 17–18).

Tačiau dauguma krikščionių tokio pažinimo neturi. Jei Šventosios Dvasios veikimu kiekvienas žmogus per Krikštą išgyvena ontologinę transformaciją ir transcenduoja savo prigimtį, kodėl ne kiekvienas taip pažįsta?

Pažinti krikščioniško tikėjimo tiesą – tai pažinti Dievą ir Jo tikrovę. Iki galo ją pažįsta tik Sūnus ir Šventoji Dvasia (Kat. 7, 11). Per Krikštą žmonės gauna įsūnijimo malonę, bet jie priima ją „pagal savęs išstobulinimo mastą“ (Kat. 3, 10). Todėl ir dievišką tikrovę jie pažįsta, – Kirilas perfrazuoja Išėjimo knygą, – kaip nukelti „į uolos plyšį“ (Iš 33, 22), t. y. pagal savo suvokimo mastą, arba suvokimo „talpą“. Mes pažįstame Dievą tobulai – „pagal

savo Kūrėjo paveikslą“ (Kat. 1, 2), bet šis pažinimas priklauso nuo mūsų „talpos“: pažįstame kiek „galime sutalpinti“ (Kat. 6, 6; Kat. 16, 2). „Jei mažas esi, mažoje erdvėje ir būsi“ (Kat. 10, 7). Apaštalas, – sako Kirilas, – norėtų pasakyti daugiau, bet mokiniai negali priimti (Kat. 17, 12).

Žmogus turi pasiruošti priimti Krikšto malonę: būtina nuoširdžiai trokšti Dievo (Įvad. Kat., 1) ir auginti savo „talpą“. Kirilas ragina: „Neaptink nei dieną, nei naktį“ (Įvad. Kat., 16). Turi būti uolus ir stengtis: „Jei mažai stengiesi, mažai ir gausi, jei daug darai, didelis ir atlygis“ (Kat. 1, 5). Ir nors svarbiausias ontologinio virsmo veiksnys yra Šventoji Dvasia, žmogaus pastangos būtinos. Joms IV a. Jeruzalės bažnyčioje buvo skirtas keturiasdešimties dienų pasirengimo Krikštui laikas.

O jei nesirūpini savo „talpa“, ar gausi išsūnytę, nors ir menką? Kristianas Akselbergas mano, kad taip: „Kirilui pasirengimas Krikštui pats savaime nėra būtina nuo Krikšto neatsiejamo ontologinio pokyčio sąlyga, veikiau jo tikslas – adekvačiai parengti naujai apšviestą tikintįjį šiam radikaliai naujam gyvenimo keliui“ (Akselberg 2017: 7–165). Tačiau Kirilo ištarmės verčia tuo abejoti, pavyzdžiui: „Kad taptum Dievo sūnumi, Jo įpėdiniu, Kristaus bendraįpėdiniu, pa-

ruošk savo sielos indą“ (Kat. 3, 15). Ir dar radikalesnė: jei eidamas krikštytis lieki „piktoje valios nuostatoje“, „[N]esitiek gauti malonės; vanduo tave priims, o Dvasia – ne“ (Įvad. Kat., 4), taigi ontologinė transformacija neįvyks. O ontologinio virsmo neišgyvenęs žmogus tikėjimo slėpinių apskritai nesuvokia – jis jiems kurčias ir aklas. „Jaunikis dosnus, bet reiklus“ (Įvad. Kat., 3).

Nepaisant to, kad Bažnyčia nepriėmė radikalių Kirilo pozicijos dėl būtinų paties žmogaus pastangų Krikšto sakramentui įgyvendinti, ji neatmetė šių pastangų svarbos. Bažnyčios tradicijos lobiu laikytinas ir Kirilo reikalavimas pasirengti pažinti tikėjimo tiesą ir „auginti“ savo „talpą“. Jei nori *pažinti*, turi *galėti pažinti*.

Kita vertus, tikėjimo tiesos pažinimo požiūriu Krikštas neturėtų būti laikomas vieninteliu ir galutiniu ontologiniu žmogaus perkeitimu. Juk šios tiesos gelmė numato tokių ontologinių virsmų perspektyvą. Taigi Krikštas turėtų būti tik pradžia. Ir nors pagrindinis šių virsmų veiksnys yra Šventoji Dvasia, jos veikimas, pasak Kirilo, tėra pakankama tiek ontologinės žmogaus transformacijos, tiek tikėjimo tiesos pažinimo sąlyga. Žmogaus pastangos būtinos. Tai ir yra „dalyvavimo puotoje“ sąlygos.

IŠVADOS

Kirilui Jeruzaliečiui priskiriamose katechezėse krikščioniško tikėjimo tiesa nėra laikoma informaciniu pranešimu. Ji pranoksta žmogaus prigimties ribas, todėl jai suvokti būtinas ontologinis žmogaus perkeitimas. Jis įvyksta per Krikšto malonę veikiant Šventajai Dvasiai, tačiau

yra kiekvienam skirtingas, nes priklauso nuo žmogaus pastangų. Jos lemia tiek Dievo malone gaunamos išsūnytės, tiek tikėjimo tiesos suvokimo mastą.

Atliktas tyrimas turi ne tik istorinę vertę. Jis atsako į klausimus, kodėl mūsų tikėjimo pažinimas praranda perfor-

matyvumo dėmenį ir ką reikia daryti, kad tikėjimo tiesa, kaip rašo Popiežius Pranciškus, plėtodamas Benedikto XVI mintį, ne tik informuotų apie Jėzų, bet ir formuotų mus bei darytų panašius į Jį (Popiežius Pranciškus 2020: 3). Kirilas primena žmogaus pastangų išstobulinti savo prigimtį svarbą. Nors tikėjimo pa-

žinimas yra Dievo ir žmogaus bendro veikimo padarinys, žmogus jame turi uoliai dalyvauti augindamas savo „talpą“, nuo kurios priklauso ir tikėjimo tiesos pažinimo mastas, ir jos performatyvumas. Kokio pobūdžio žmogaus pastangų reikalauja Kirilas – kito tyrimo objektas.

Šaltiniai

Cyrrilli Hierosolymitani Archiepiscopi Catecheses et Catecheticae orationes quinque in Patrologiae cursus completus. Series graeca. Tomus XXXIII. 1857. P. 331–1059, 1060–1128. Pasiekiamas: <https://books.google.ru/books?id=eb4UAAAAQAAJ-&printsec=frontcover&hl=ru&fbclid=IwAR2X9OriOJWFe1bVA11x9tjpWoVe1Q59wwBuUVbdFDsoYAN2K6-vOG8cgk#v=onepage&q&f=false> [žr. 2020 07 28]

Šventasis Raštas. 2009. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.

Святитель Кирилл, Архиепископ Иерусалимский. 1991. *Почтения огласительные и тайноводственные*. Москва: Синодальная библиотека Московского Патриархата. Репринтное воспроизведение издания 1822 г.

Literatūra

Akselberg Kristian. 2017. *Greeks, Jews, heretics and the Church of God. Ecclesiology in the catechetical lectures of St. Cyril, Archibishop of Jerusalem. A Dissertation Submitted to the Faculty of Theology and Religion of the University of Oxford in Partial Fulfilment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy*. Pasiekimas: https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:b4cb3c19-a1da-4fd4-84d6-765a4606adaf/download_file?file_format=pdf&safe_filename=Dissemination%2Bfile%2B-%2BKristian%2BAkselberg%2B-%2BCorrected%2BThesis.pdf&type_of_work=Thesis [žr. 2020 08 01]

Benediktas XVI. 2007. *Enciklika „Spe salvi. Apie krikščioniškąją viltį“*. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba.

Pranciškus. 2020. *Žinia 54-osios Pasaulinės komunikavimo priemonių dienos proga „Idant... tu galėtumei papasakoti savo vaikams ir vaikaičiams“ (Iš 10, 2)*. Pasiekimas: <https://lvk.lcn.lt/naujienos/389> [žr. 2020 08 01]

Архиепископ Нижегородский и Арзамасский Георгий. 2009. *Богословские аспекты таинств Крещения и Миропомазания. Православное учение о церковных таинствах*. Т. I: 181–200. Москва.

Nuorodos

- 1 Apie šiuos tekstus išsamiau žr.: Šulcienė Lina. 2019. *Disciplina arcani* praktikos priežastys pagal Kirilo Jeruzalietičio katechezes, *Logos* 101: 77–84.
- 2 Įvadinė katechezė žymima Įvad. Kat. skaičius žymi pastraipos numerį.
- 3 Katechetiniai pamokymai žymimi Kat. Pirmasis skaičius žymi katechezės numerį, antrasis – pastraipą.

- 4 „[Š]alia kelio tyko gyvatė. Būk atsargus, kad ji nesužeistų tavęs netikėjimu. Ji <...> žiūri, ką praryti“ (Įvad. Kat., 16).

- 5 „Per vieną valandą patirsi didelį išbandymą – būsi išrinktas į didingą kariauną <...>. Jei susiliesi su malone, tavo siela nušvis: gausi jėgą, kurios neturėjai, ginklus, šurpius piktosioms dvasioms. Jei jų nenumesi ir sieloje saugosi anti-

- spaudą, prie tavęs nesiartins piktoji dvasia, nes jis jai kelia siaubą – juk piktosios dvasios išvaromos Dievo Dvasia“ (Kat. 17, 36).
- ⁶ Mistagoginės katechezės žymimos Mist. Kat. Pirmasis skaičius žymi katechezės numerį, ant-rasis – pastraipą.
- ⁷ „Jei esame suaugę su jo mirties paveikslu, bū-sime suaugę ir su prisikėlimo“ (Rom 6, 5).
- ⁸ Čia Kirilas remiasi Evangelija pagal Joną (Jn 1, 12–13).
- ⁹ „[M]okytojai gimdo savo mokinius“ (Kat. 11, 9).
- ¹⁰ Krikšto sakramentas šitaip suvokiamas ir šian-dien. Stačiatikių arkivyskupas Georgijus vadina Krikštą „ontologiniu susivienijimu“ su Jėzumi Kristumi: „Krikšto slėpinys – ne šiaip apeigos ar dvasinio-moralinio pokyčio žmoguje išorinis

ženklas, bet <...> ontologinis susivienijimas su Juo“ (Архиепископ Георгий 2009: 183).

- ¹¹ Tas, „[k]as mokomas žodžio“ (Gal 6, 6) – gr. *ὁ κατηχούμενος τὸν λόγον*, arba žodžio klausytojas. Plačiau žr. Šulcienė Lina. 2015. *Disciplina arcani* ankstyvosiose sirų ir Egipto krikščionių bendruomenėse, *Logos-Vilnius* 83: 51, 54.
- ¹² „Jau surašyti jūsų vardai“ (Ivad. Kat., 1), „Tavo vardas įrašytas“ (Ivad. Kat., 4).
- ¹³ Kirilas cituoja Laiškus efeziečiams (Ef 4, 22) ir kolosiečiams (Kol 3, 10) ir kalba apie žmones, kurie „atsižadėję senojo žmogaus gyvenimo būdo, žlugdančio apgaulingais geismais“, apsi-velka „naują, kuris atnaujinamas tobulam paži-nimui pagal savo Kūrėjo paveikslą“ (Kat. 1, 2).